

Розділ 3

ІСТОРІЯ ТА ПЕРСОНАЛІЇ ВЕТЕРИНАРНО-САНІТАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

УДК 614.9:378.12(092)

ВИДАТНИЙ ОРГАНІЗАТОР ВЕТЕРИНАРНОЇ НАУКИ – ІВАН АНТОНОВИЧ АРТЮХ

Бусол Л. В., Цивірко І. Л., к. вет. н., доценти
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. В статті наведені основні етапи життя та наукової діяльності відомого вченого з питань ветеринарно-санітарної експертизи І. А. Артюха. Відображена його роль у становленні ветеринарної науки.

Ключові слова: Артюх І. В., ветеринарна наука, вчений з питань ветеринарно-санітарної експертизи.

Іван Антонович Артюх – відомий вчений з питань ветеринарно-санітарної експертизи, мінливості якості м'яса при довготривалому зберіганні, розробки методів знезараження продуктів забою тварин із господарств неблагополучних щодо інфекційних та паразитарних хвороб, а також організатор науки в Україні.

Народився Артюх І. А. у 1908 році в селянській сім'ї. Отримавши шкільну освіту він, в свої 18 років, розпочав трудову діяльність робочим радгоспу. Тут проявились його організаторські здібності та громадська активність. Комсомольська організація господарства направила 22 річного юнака на навчання в Харківський ветеринарний інститут. У 1934 році він отримує диплом ветеринарного лікаря з відзнакою і поступає в аспірантуру при кафедрі ветеринарно-санітарної експертизи.

У цей період в країні іде активна робота з виконання постанови ЦКВКП(б) і РНК СРСР (1931 р.) про корінну перебудову функціонування м'ясної промисловості. Ця постанова вимагала випуску якісних м'ясних виробів належної товарної та санітарної якості не тільки за рахунок забою здорових тварин на м'ясо, але і покращення умов зберігання і транспортування м'ясопродукції. У відповідності

І. А. Артюх у роки на посаді директора

до вимог того часу тематика науково-дослідних робіт кафедри ветеринарно-санітарної експертизи охоплювала такі два напрями: вивчення змін м'яса і м'ясопродуктів при різних технологічних обробках та умовах зберігання, а також ветеринарно-санітарні характеристики м'яса та органів тварин за різних інвазійних та інфекційних хвороб [2].

Аспірант І. А. Артюх активно включається у виконання наукових програм кафедри, під керівництвом завідувача кафедри професора А. М. Петрова і маючи уже певний життєвий досвід, успішно виконує план науково-дослідної роботи та одночасно працює за сумісництвом асистентом. У 1937 році захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата ветеринарних наук на тему: «Значення кислотно-лужного коефіцієнта при визначенні якості м'яса».

У період навчання в аспірантурі та працюючи асистентом Іван Антонович проявив себе як допитливий дослідник і фаховий педагог. Його надзвичайна активна життєва позиція, витримка і достатньо високі організаторські здібності були об'єктивно оцінені в інституті та за його межами.

Формування життєвих з громадськими цінностями ветеринарного лікаря і науковця в особі І. А. Артюха, проходило в

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

період надзвичайно активної перебудови народно-господарського комплексу, у т. ч. формування радгоспно-колгоспної системи, функціонування сільськогосподарського виробництва, в нових організаційних умовах і виникнення нових ветеринарних проблем у сорокові роки ХХ століття. На його долю випало пережити найжорсткіший період у життєдіяльності ветеринарної науки і практики. В період колективізації на селі та в перші роки функціонування тваринницьких ферм активізується поширення відомих та виникають нові раніше невідомі хвороби продуктивних тварин. Серед них найбільш економічні збитки обумовлювало так зване гостропротікаюче, невідоме до 1930 року, захворювання (НЗ) коней, які слугували основною тягловою силою в сільськогосподарському виробництві [2,3].

Якщо ветеринарна наука вивчала особливості перебігу та визначала етіологічні чинники та розробляла заходи щодо профілактики цієї хвороби, то правоохоронні органи шукали винних у спалах інфекції у т.ч. і серед науковців і фахівців практичної ветеринарії. Було сфабриковано справу про злочинну діяльність неіснуючої «Всеукраїнської контрреволюційної організації ветеринарів і бактеріологів», керівний центр якої нібито знаходився у Харкові. З 1930 по 1938 роки в «діяльності» цієї організації були безпідставно звинувачені та репресовані 15 найдосвідчених науковців Українського інституту наукової і практичної ветеринарії:

1930 рік. Засуджено до розстрілу директора (1926 – 1930 рр.) професора Н.Д. Агалі;

1932 рік. Засуджено на шість років ув'язнення директора (1924 – 1926 рр.) професора Г. О. Кудрявцева;

1938 рік. Засуджено до розстрілу директора (1931 – 1934 рр.) професора К.Г. Мартіна;

1937 рік. Засуджено до розстрілу директора (1935 – 1938 рр.) професора І.М. Фірсова.

У спільноті наукової та практичної ветеринарії виникло питання – хто наступний? Це був період не перманентної, так званої за сучасним лексиконом «люстрації» наукових кадрів, а фізичне системне знищення найбільш здатних управлінців у ветеринарній науці.

Із 6 директорів тільки перший директор – засновник наукової установи професор Дедюлін О. В. залишився незаплямованим (помер у 1924 році).

В українській ветеринарній науці не залишилось досвідчених дослідників, здатних управляти єдиною у той період фаховою науковою установою. Із молодих і перспективних кандидатур на цю посаду було рекомендовано 29-річного кандидата ветеринарних наук, доцента кафедри ветеринарно-санітарної експертизи Харківського ветеринарного інституту І. А. Артюха. Ентузіазм і молодість, здібність до наукової творчості та природний дар об'єднувати навколо себе людей дозволило Івану Антоновичу ефективно виконувати роль керманіча ветеринарної науки в Україні з вересня 1937 року [3].

Засідання вченої ради УНІЕВу, проводить директор І. А. Артюх.

Починаючому директору усміхнулася доля: «контрреволюціонера» було виявлено науковцями не серед своїх, а серед нешкідливого до того часу гриба *Stachibotris alternans*. Іван Антонович у перший рік своєї діяльності на новій посаді концентрує увагу на ліквідації стресового

стану в колективі та створенні умов для творчої наукової праці дослідників. В інституті інтенсивно виконувалися роботи по вирішенню найбільш актуальних проблем щодо боротьби з туберкульозом, бруцельозом, стахіоботріотоксикозом, інфекційною анемією коней, чумою свиней, гельмінтозами. Виконувалися інші роботи з питань безпеки країни. Наприкінці 40-х років інститут за показниками наукових досягнень був у числі найбільш авторитетних ветеринарних наукових установ СРСР.

1941 рік. Розпочалася Велика Вітчизняна війна. У цей критичний для країни період була підтверджена державна значимість інституту та ветеринарної науки. Для збереження наукового колективу та виконання наукових програм інститут у перші місяці війни було евакуйовано в Саратов і згодом реевакуйовано в Москву (Кузьмінки). В цих умовах Іван Антонович Артюх, як директор, організував передислокацію колективу та успішні дослідження за такими основними темами як «Вивчення ефективності широкого дослідження вакцинації великої рогатої худоби проти ящуру», «Розробка системи ветеринарно-санітарних заходів щодо реевакуації худоби», « Широкий дослід вакцинації свиней проти чуми свиней», «Дослідження препаратів захисту сільськогосподарських тварин в умовах протиповітряної оборони та протихімічного захисту» тощо [2].

Звільнення м. Харкова від німецьких окупантів 23 серпня 1943 року обумовило повернення інституту та співробітників на своє історичне місце. Проведена колосальна організаційна робота дозволила колективу до кінця жовтня місяця того ж року здійснити переїзд у рідні стіни.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що Український інститут експериментальної ветеринарії в роки війни виконував специфічну роль захисника Вітчизни та оберігав науковий потенціал частини країни. Таке співвідношення з боку країни до науки в цей період визиває захоплення та похвалу. А на думку істориків науки, ці дії слідє розцінити як прозорливість керівництва країни. В тяжкі часи війни держава керувалася істиною – «країна багата не тим, що має капітал, а тим, що має багату науку».

З жовтня 1943 року І. А. Артюх вміло організує колектив на відновлення та розвиток ветеринарної медицини. Завдяки його наполегливості та авторитету керівництво республіки приймає постанову (№ 333 від 7 жовтня 1943 року) «Про створення в УНІЕВ постійно діючої експериментальної бази» і виділяє 100 га землі.

За досягнення в роботі по ефективному відновленню діяльності науково-дослідної установи, активний розвиток науково-дослідницької роботи та досягнення значних успіхів при виконанні плану наукових досліджень в 1944 році, а також допомого господарствам Народний комісаріат земельних справ УРСР преміював (наказ №1529 від 20 грудня 1944 року) групу співробітників Українського науково-дослідного інституту грошовими преміями. Ці 1945 році директор УНІЕВу І. А. Артюх нагороджено орденом «Знак пошани». На цей час в інституті вже функціонувало 15 відділів і лабораторій. За час роботи в інституті І. А. Артюх проявив себе як здібний організатор науки, активний дослідник, досвідчений керівник колективу, інституту який з гордістю переніс усі тяготи воєнних років і післявоєнного відновлювального періоду [3].

У послідуєчі роки Іван Антонович Артюх активізував свою наукову роботу, плідно поєднуючи її з педагогічною діяльністю. З 1947 по 1955 рік він, за сумісництвом працює завідувачем кафедри ветеринарно-санітарної експертизи Харківського ветеринарного інституту.

Основною рисою наукової діяльності Івана Антоновича була відданість одній науковій дисципліні – ветеринарно-санітарній експертизі. Як «однолюб-науковець» опублікував більше 60 наукових праць. Вони присвячені питанням поліпшення якості м'ясної та молочної продукції, зокрема в умовах тривалого зберігання. Ним розроблено ряд тестів визначення якості м'яса і процесів його псування; розроблено критерії санітарної оцінки продуктів при інфекційних та інвазійних захворюваннях, зокрема фінозі, трихінельозі, кокцидіозі. Тривалість зберігання м'ясних і молочних продуктів за ураження вірусними та бактеріальними збудниками та способи їх знезараження. Ним розроблено режими пастеризації молока в господарствах неблагополучних з туберкульозу, бруцельозу великої рогатої худоби. І. А. Артюх у співпраці описав лейкоз ВРХ в Україні [4].

Необхідно зазначити, що І. А. Артюх, будучи завідувачем кафедри ветеринарно-санітарної експертизи ХВІ, приклав багато зусиль для відновлення приміщення та оснащення кафедри устаткуванням. Оскільки приміщення кафедри були зруйновані, а устаткування та інвентар згоріли під час війни. Він був активним продовжувачем науково-методичної роботи започаткованої його вчителем, завідувачем кафедри професором Олексієм Михайловичем Петровим [3,4].

І. А. Артюх мав заслужений авторитет серед колег, його цінували як вимогливого і правдивого керівника колективу. Він був обраний депутатом Харківської міської ради депутатів трудящих, був членом науково-методичної ради міністерства сільського господарства УРСР і членом правління Харківського відділення Всесоюзного науково-технічного товариства сільського і лісового господарства. І. А. Артюх нагороджений двома орденами «Знак пошани» та медаллю «За

трудова доблесть у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр». За впровадження у практику наукових досягнень інституту в 1954 р. нагороджений малою золотою медаллю Всесоюзної сільськогосподарської виставки.

Помер Іван Антонович за робочим столом директора в 1955 році, залишивши для нас наукові досягнення та свої вагомні напрацювання [2,4].

Література

1. Головка В. О. Харківській державній зооветеринарній академії – 160 років: М-во аграр. Політики та продовольства України, Харк. держ. зоовет. акад. / В. О. Головка, Ю. Д. Рубан, Ю. О. Приходько. – Х.: Золоті сторінки, 2011. – 274 с.
2. Державний архів Харківської області. – Ф. 928. – оп. № 2. – справа № 13.
3. Стегний Б. Т. На передовом рубеже ветеринарної науки: Ист. очерк Н12 / Под ред. Б. Т. Стегния, Г. А. Красникова. – Х.: Золотые страницы, 2002. – 108 с.
4. Яценко І. В. Ветеринарно-санітарна експертиза молока і молочних продуктів в Україні: Теоретична частина та лабораторний практикум: Навчально-методичний посібник / І. В. Яценко, М. М. Бондаревський, В. В. Кам'янський, Н. О. Югай, М. О. Дегтярьов. – Харків: Еспада, 2013. – 384 с.

ВЫДАЮЩИЙСЯ ОРГАНИЗАТОР ВЕТЕРИНАРНОЙ НАУКИ – ИВАН АНТОНОВИЧ АРТЮХ

Бусол Л. В., к. вет. н., доцент, Цивирко И. Л., к. вет. н., доцент.

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Анотация. В статье приведены основные этапы жизни и научной деятельности известного ученого по вопросам ветеринарно-санитарной экспертизы И. А. Артюха. Отображена его роль в становлении ветеринарной науки.

Ключевые слова: Артюх И. В., ветеринарная наука, ученый по вопросам ветеринарно-санитарной-экспертизы,

OUTSTANDING ORGANIZER VETERINARY SCIENCE – IVAN ANTONOVICH ARTYUKH

Busol L.V. k. vet. n., assistant professor, Tsivirko I. L., k. vet. n., assistant professor,

Kharkov State Zooveterinary Academy

Summary. The article presents the main stages of life and scientific work of the famous scientist on veterinary-sanitary examination I.A Artyukh. Displayed its role in the development of veterinary science.

Key words: Artyukh I.V, veterinary science, scientist on veterinary-sanitary examination.

УДК 378.124 (092)

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ІВАНОВИЧА КОТЕНКА

Кам'янський В.В., к.вет.н., в.о. доцента

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. В статті проаналізовано життєвий шлях та етапи науково-педагогічної діяльності кандидата ветеринарних наук, доцента Харківського зооветеринарного інституту Івана Івановича Котенка.

Ключові слова: життєвий шлях, науково-педагогічна діяльність, Іван Іванович Котенко.

У 2014 році виповнюється дев'яносто сім років з дня народження нашого колеги, талановитого науковця, педагога та активного громадського діяча Котенка Івана Івановича.

Котенко Іван Іванович народився у 1917 році в сім'ї хлібороба та ремісника на Чернігівщині [1]. Коли йому виповнилося 16 років пішла з життя його мама і він разом з меншим братом Федором залишився під опікою старшої сестри Марії. У 1933 році Іван Іванович закінчив 7 класів неповної середньої школи в селі Подаще і поступив в Прилуцький ветеринарний технікум, який закінчив у 1936 році. Все подальше життя Івана Івановича тісно пов'язане з ветеринарією. Після закінчення